

imenje i nazivlje u kemiji i kemijskom inženjerstvu

Uređuje: Marija Kaštelan-Macan

Uz petu obljetnicu Strune

M. Kaštelan-Macan*

Fakultet kemijskog inženjerstva i tehnologije, Zagreb

Iz povijesti Strune

Nakon više neuspjelih pokušaja izgradnje terminoloških rječnika, u Jugoslavenskoj akademiji znanosti i umjetnosti (JAZU) osnovan je 1980. Međurazredni terminološki odbor (kasnije Terminološki odbor JAZU), čije vodstvo preuzima poznati hrvatski jezikoslovac i anglist, akademik Rudolf Filipović (Zlatar, 15. IX. 1916. – 20. XII. 2000.). U razdoblju 1981. – 1989. objavljeno je više rječnika, a održavane su i rasprave o temeljnim terminološkim načelima Opće teorije terminologije Eugena Wüster (Wieselburg, 3. X. 1898. – Beč, 29. III. 1977.), koji se, premda diplomirani elektrotehničar, posvetio proučavanju terminologije te svojim djelima i javnim djelovanjem zaslužio naziv osnivača terminologije.

Nakon dulje stanke jezikoslovnim se problemima započinje 1988. baviti Vijeće za normu hrvatskoga standardnog jezika, koje nakon tri godine prestaje s radom. Ponovno ga 2005., kao stručno tijelo Republike Hrvatske, osniva tadašnje Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa. Koordinator rada Vijeća bio je istaknuti hrvatski jezikoslovac akademik Radoslav Katičić (Zagreb, 3. VII. 1930.), zamjenik mu je bio akademik Mislav Ježić, a članovi predstavnici svih institucija koje se bave hrvatskim jezikom, od Instituta za jezik i jezikoslovlje i hrvatskih sveučilišta do Leksikografskoga zavoda. Zadaća je Vijeća bila "voditi sustavnu stručnu skrb o hrvatskome standardnom jeziku, raspravljati o aktualnim nedoumicama i otvorenim pitanjima hrvatskoga standardnog jezika, upozoravati na primjere nepoštivanja ustavne odredbe o hrvatskome kao službenome jeziku, promicati kulturu hrvatskoga standardnog jezika u pisanju i govornoj komunikaciji, voditi skrb o mjestu i ulozi hrvatskoga standardnog jezika s obzirom na proces integracije RH u EU, donijeti rješenja s daljnjim normiranjem hrvatskoga standardnog jezika te pratiti jezičnu problematiku i utvrditi načela u pravopisnoj normi".

Vijeće 2012. ukida Ministar znanosti, obrazovanja i sporta Ž. Jovanović, obrazlažući svoju odluku da se jezikom na stručnoj i znanstvenoj razini trebaju baviti znanstveni instituti i visokoškolske ustanove, a ne politički imenovano tijelo. Unatoč javnom negodovanju predsjednika i članova Vijeća te osude Razreda za filološke znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti (HAZU), odluka je provedena, a posao na izradbi Hrvatskoga pravopisa povjeren je Institutu za hrvatski jezik i jezikoslovlje (IHJJ).

Projekt koordinacije izradbe terminološke baze hrvatskoga **strukovnog nazivlja** (Struna) u kojoj se sustavno prikuplja, stvara, obrađuje i tumači nazivlje različitih struka radi okupljanja i usklađivanja nazivlja na hrvatskome jeziku pokrenut je 2008., na prijedlog tadašnje ravnateljice IHJJ-a Dunje Brozović i na poticaj Vijeća za normu hrvatskoga standardnog jezika te uz potporu tadašnje Nacionalne zaklade za znanost (danas Hrvatska zaklada za znanost,

HRZZ). Tijekom jednogodišnjeg trajanja projekta IHJJ je za potencijalne voditelje terminoloških projekata iz pojedinih struka održavao radionice, objavio terminološki priručnik te pripremao bazu podataka, uz mogućnost njezine dogradnje i promjene u skladu s potrebama pojedinih struka.

Kemija i kemijsko inženjerstvo bili su 2009. među prvima zastupljeni projektima *Izgradnja hrvatskoga kemijskog nazivlja*, KENA (voditeljica L. Varga-Defterdarović, IRB, suvoditeljica M. Kaštelan-Macan, FKIT) i *Hrvatsko strukovno nazivlje iz područja korozije i zaštite materijala* (voditeljica S. Martinez, FKIT). Početne prepreke u organizaciji rada i prilagodbi različitim verzijama baze podataka nastojali smo prebroditi zajedno s tadašnjom koordinaticom dr. sc. Milicom Mihaljević i malom skupinom predanih suradnika Strune. Potkraj 2009. koordinaciju programa Struna preuzima prof. dr. sc. Maja Bratanić, koja, sagledavši probleme organiziranja rada na nazivlju mnogobrojnih struka, započinje s trajnom izobrazbom terminologa i terminografa u IHJJ-u. Radi potrebe za preciznijim razlikovanjem kategorija terminoloških podataka i nedvosmislenim usklađivanjem s pojmovnim pristupom terminografskomu radu, struktura terminološkoga zapisa u bazi Strune nadograđena je u skladu s normama ISO, posebice s normom ISO 3042 o sustavu izmjene terminoloških podataka.

U Strunu je dosad uključeno dvadeset različitih struka, a javnosti su dostupna nazivlja četrnaest struka: antropologija, brodarstvo, brodstrojstvo, fizika, geomatematika, građevinarstvo, hidraulika i pneumatika, kartografija i geoinformatika, kemija, korozija i zaštita materijala, polimerstvo, pomorstvo, pravo EU-a, stomatologija, strojni elementi i zrakoplovstvo. Završena je obradba nazivlja iz područja anatomije, fiziologije, arheologije i matematike, a u tijeku je obradba nazivlja iz područja fitomedicine i muzikologije.

Uspostavlja se stručna i znanstvena suradnja među ustanovama koje se bave različitim vidovima terminološkoga rada te s Hrvatskim zavodom za norme, čijom je pomoći u Strunu uvršteno i nazivlje iz odabranih terminoloških norma.

Okrugli stol "Pet godina Strune"

Nakon pozdrava ravnatelja IHJJ-a Željka Jožića, slijedila je uvodna prezentacija M. Bratanić, u kojoj je izvijestila voditeljice projekata da se dosad prikupljenim sredstvima financiraju terminološke radionice, izobrazba terminologa, sudjelovanje na znanstvenim skupovima, rad jezičnih savjetnika i programera, članstvo u strukovnim udruženjima, sudjelovanje u radu glavnoga odbora Europskoga terminološkog društva (EAFT), oprema, literatura i materijalni troškovi, te naglasila da HRZZ već dvije godine ne raspisuje nove natječaje za Strunu, što bitno usporava njezin rad. Budući da u Hrvatskoj ne postoji mogućnost školovanja terminologa, mlađi suradnici Strune pohađali su tečajeve i seminare, sudjelovali na domaćim i međunarodnim konferencijama s terminološkim temama te uči-

* Prof. emeritus Marija Kaštelan-Macan
e-pošta: mmacan@fkit.hr

li od terminoloških stručnjaka iz Katalonije, Švedske i Mađarske s kojima je uspostavljena suradnja. Istaknuvši da posjećenost mrežnih stranica Strune stalno raste, konstatala je da je za nastavak dosad uspješnog rada Strune nužno osigurati financiranje HRZZ-a, planirati stalno zapošljavanje educiranih terminologa, u suradnji s autorima uključiti u Strunu postojeće kvalitetne terminološke priručnike, leksikone, rječnike, glosare i sl., nastaviti suradnju s Hrvatskim zavodom za norme i uspostaviti je s Leksikografskim zavodom Miroslav Krleža i drugim zainteresiranim nakladnicima te raditi na projektima Strune koje ne financira HRZZ (Fitomedicina, Muzikologija, Oftalmologija).

Na kraju svoga izlaganja prof. Bratanić je predložila da se, zbog nemogućnosti citiranja rada u Struni, potakne objavljivanje elektroničkih izdanja pojedinih nazivlja u pdf-formatu te da se radi učinkovitijega usklađivanja nazivlja i suradnje srodnih struka osnuje Savjet Strune koji bi činili dosadašnji voditelji projekata i mogući drugi stručnjaci.

Donosim kratke izvratke iz rasprava koje su uslijedile:

- istaknuto je da bi Struna trebala biti najvažniji projekt HRZZ-a, s čime se suglasila većina prisutnih voditelja
- zamisao o Savjetu Strune podržali su svi sudionici Okrugloga stola
- izneseni su prijedlozi da se unutar jednoga znanstvenoga područja rasprave različite definicije istoga pojma i s prijedlogom dođu na Savjet Strune; uz načelno prihvaćanje, prof. Bratanić je istaknula da se usklađivanje nazivlja i definicija ne može uvijek provesti, osobito ako bi ono bilo na štetu pojedinih struka
- naveden je problem usklađivanje hrvatskih i međunarodnih kratica te uporabe istih kratica za više pojmova
- upozoreno je na nemogućnost uporabe dopuštenih naziva u definicijama te na nedovoljno jasno postavljene prioritete primjene određenih terminoloških načela
- predložena je mogućnost navođenja više naziva za isti pojam, što je objašnjeno činjenicom da se u nastavi i popularizaciji znanosti ne rabe uvijek isti nazivi
- mišljenju da je za uspješnu realizaciju projekata koji pridonose izgradnji i popularizaciji nazivlja biomedicinskih struka nužan velik broj suradnika suprotstavila se prof. Bratanić iznoseći dosadašnje iskustvo rada u Struni koje je pokazalo da više od deset suradnika na projektu smanjuje učinkovitost rada

- istaknuta je prednost rada na nekoliko srodnih projekata jer se tako izbjegava preklapanje obrađenih pojmova
- postavljena su pitanja o mogućem financiranju trajnoga održavanja baza nazivlja te o mogućnosti njihova otvaranja javnosti koja bi mogla dopunjavati i definirati neke pojmove
- bilo je primjedaba na rad evaluatora koji nisu dovoljno upoznati s načelima rada u Struni, pa je predloženo da im se prije evaluacije pošalju iste upute kao voditeljima projekata
- kao glavni problem neslaganja definicija istih ili srodnih pojmova istaknut je odnos teorijske i primijenjene znanosti
- prigovoreno je da su bez znanja voditelja ispravljane neke definicije, za koje je nužno duboko poznavanje struke; odgovoreno je da konačnu odluku o sadržaju definicija donose terminolozi
- predstavnica HRZZ-a zahvalila je svima na preporukama koje će se nastojati ugraditi u iduće projekte Strune
- većina sudionika istaknula je zadovoljstvo zbog sudjelovanja u Struni i poželjela da se nastavi s popunjavanjem postojeće baze i otvaranjem novih.

Zaključak

Sa zadovoljstvom mogu ustvrditi da je Struna u pet godina svoga postojanja usavršila način rada, proširila svoje djelovanje na mnoge struke i bitno obogatila hrvatsko strukovno nazivlje. Lijepo je bilo vidjeti na okupu toliko znanstvenika i sveučilišnih profesora koji su svojim radom i entuzijazmom pridonijeli nazivlju svoje struke.

Stoga ću iskoristiti priliku da još jednom pozovem kolege kemičare, kemijske inženjere, biotehnologe, metalurge, tekstilne i grafičke inženjere, ekoinženjere, inženjere materijala i sve kolege srodnih struka da se priključe nastojanju *Kemije u industriji* i pridruže se maloj skupini dosadašnjih autora priloga ove rubrike. Bez vas ona ne može opstati.

ZAHVALA

Autorica zahvaljuje prof. dr. sc. Maji Bratanić, koordinatorici Strune na podacima za pripremu ovoga priloga.